

Любо відаем, же мусит быти з немислимим в(ашой) м(о)сти жалем тот нещасливый случай, что попущением Б(о)жиім милий пан малжонок в(аш) мостин в неприятелскую попался неволю, що справило самое непостоянство над надію тамобочного народа, который безбожный, легкомысленный, в бесурманській выдали оногу руки, однак в(аша) м(ость), приписуючи тоє волі Б(о)зкой, жалостное свое в том печалование хотя возложить на всеотрадний Его Б(о)жественный промисл, надіясь несумінно, же Того всемошеством пан малжонок в(аш) м(о)стин желаемую вскорі улучит свободу. О которую и мы, сердечне соболізнуючи такого нещасливого случаю, всеусилного прилагати будем стараня, яким в(ашу) м(о)сть обнадежуючи, зичим (...)* в приключивыйся н(ы)нішной скорби Б(о)зкого (...)*.

З Лубен, марта 8 року 1711.

В (ашой) м(о)сти зичливый приятель Иоанн Скоропадский, гетман Войска его царского пресвітлого величества Запор(озкий) р(ука)в(ласна).»

(Національний музей у Львові ім. А. Шептицького. – ВР. – № Рк-2685. – Автограф. Публікацію здійснено за фотокопією, вміщеною у виданні: Гетьман Іван Мазепа. Погляд крізь віки. Каталог історико-мистецької виставки 2 червня – 24 серпня 2003 р. м. Львів. – К., 2003. – С. 57).

Ігор Ситий

МАТЕРІАЛИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПРАПОРІВ

До недостатньо висвітлених питань вітчизняної історії належить історія прапорів і, зокрема, козацької доби. В останній час з'явилися розвідки А.Гречила та Ю.Савчука¹, які значною мірою заповнили наявні лакуни по цій темі. Проте ще багато чого треба зробити хоча б для задовільного вивчення зазначеної проблеми. Зокрема, це стосується виявлення та публікації архівних джерел, щодо прапорів.

Варто зазначити, що поява прапорів сягає сивої давнини, і спочатку вони мали суто військове значення. Про це свідчить і наступний уривок з Острозької Біблії: «И рече Господь к Мойсею и Аарону глаголя: человек дрѣжайся по чину своему и знамению и по домом отчества их... якоже вполчаются таже и да вистают коиждо держася по чину своему под знамением чина своим... Да поставляют чины полка по знамению их»². Сам термін «прапор» з'явився у Західній Європі за часів Максиміліана I (1459-1519), коли виникли постійні армії, що були укомплектовані найманцями. Адміністративною одиницею цих формувань був полк, який поділявся на роти. Полк мав головне знамено, а кожна рота свій невеликий «прапор». Людина, яка відповідала за прапор, отримала чин прапорщика³. З часом ця організація війська і пов'язана з нею термінологія поширилася і на інші регіони, у т.ч. Україну, набувши тут певну специфіку. Ось як трактував цей термін відомий знавець Гетьманщини О.Лазаревський: «Служба у гетманов поповских конюшевцев и палубничих была так льготна сравнительно с сотенною, что по смерти Скоропадского, они немедленно обратились к Полуботку, заявляя о своем желании продолжать прежнюю службу: «Мы нижеименованные, през килкодесят лет, целым кураем, козаков тридцять, служилисмо во всяком повелении при дворах гетманских и знак праперковий повелено нам носити и ныне есть»... Обязанности «носят праперковий знак» – обяснить мы не можем; праперковий знак представлял собою кажется, меньшее знамя или значок, который в полках обереглася «прапорщиками»; но у гетманов как видно, был свой, особый «праперковий знак»⁴.

У фондах Чернігівського історичного музею ім. В.В.Тарновського (далі ЧІМ) зберігається донесення нехворощанського сотника Каленика Прокопівєва до генерала Якова Фонбранта. Цей документ цікавий тим, що знайомить нас зі статусом і функцією сотенного прапора, замовником та вартістю його

виготовлення, тогочасною термінологією, яка стосувалася прапорів. Нижче наводимо текст цієї пам'ятки із збереженням правопису оригінала.

Донесення

Высокородному високопревосходителному гспдну генераль порутчику і кавалеру Якову Ларионовичу его високопревосходителству Фонтранту

Прошедшого мая 29 д. по ордеру его високородия гспдна полковника Алезея Алезевича Алимова состоявшому в силу вашего високопревосходительства ордера ротмистромъ Синегубомъ в его вѣдомство команда, чина моего сотничего, тоестъ выборнихъ подпомощниковъ козаковъ и всѣхъ обывателей мѣстечка Нефорощи сотенная канцелярия зъ писменными дѣлами і со всѣми городовими надобностями отобрати і особливо от его гспдна полковника Алимова, при ордеру прислана ко мнѣкопия ордера вашего жъ високопревосходительства об опредѣлении во мѣсто мене командовать Нефорощанскою ротою, причиною, что я по слабости і старости своего здоровья в ротмистерской чинѣ не вступилъ і при томъ его високородие гспднѣ полковникъ Алимовъ темъ его ордеромъ предложилъ отдать ему жъ ротмистру Синегубу и *сотенный значок*, но понеже в вышеизображенномъ вашего високопревосходительства ордеру сего чтобъ *сотенный значок* от мене отобрать не повелено, а повеленно только единственно командовать ротою Нефорощанскою ротмистру Синегубу до получения впредь от главного командира его високопревосходительства гспдна генераль порутчика і кавалера Алезея Петровича Мелгунова резолюции. Оной же *значокъ* сооруженъ собственнымъ моимъ коштомъ, (на которой издержать двадцать пять рублей)¹ і потому оногo *значка* мною ему Синегубу не отданно, а и сего июня 13 дня от его жъ високородия полковника насланнимъ комѣнордером по репорту ротмистра Синегуба требуется з наруканиемъ об отдачи ему Синегубу того мого *значка*, ежели жъ тотъ *значок* от мене отобрать будетъ без награждения, то я и сверхълишения мене моей сотничой командой крайне обидимъ останусь напрасно. Того ради вашего високопревосходительства милосерднѣваго отца всенижайше прошу сооруженного мною і имѣющагося в мене *значка* повелѣть не отбирать, буди жъ дѣйствително тотъ *значок* потребенъ будете от мене к отобранию оному ротмистру Синегубу, то повелѣть милостиво издержание мною (двадцатъ пять рублей)⁶ денги отколѣ подлежить мнѣвозвратить, почему и отданъ будетъ безудержно, а о семъ мене милостивою резолюцією не оставить.

(Сотникъ нехворощанскій Каленикъ Прокопѣвъ)⁷.

1765 году июня « » д.

Уторі чорним чорнилом напис: «1765 г. іюня дон. сотника, что предписано велеть отъ него сотенную команд. отобрать и отдать ротм. Синегуб.». Поряд напис простим олівцем: «1765. VI.»

Чернетка на 2 аркушах. Текст на сторінках 1-2, сторінки 3-4 порожні. Інв. № АЛ508/4/1

Джерела та література:

1. Гречило А. Українська міська геральдика. - Київ-Львів, 1998. - 192 с., Савчук Ю. Сотенні прапори Чернігівського полку другої половини XVIII ст. // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірка наукових праць. Число 12. - К., 2005. - Частина 2. - С. 6-42, його ж. Українське міське прапорництво в історичній перспективі (нотатки з архівних та

музейних студій) // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірка наукових праць. Число 4. - К., 2000. - Частина 1. - С. 261-299.

2. Біблія. - Острог, 1581. - Арк. 60.

3. Бехайм В. Энциклопедия оружия. - СПб., 1995. - С. 369.

4. Лазаревский А. Описание старой Малороссии. Полк Нежинский. - К., 1893. - Т. II. - С.

231. Доповнюючи історика, назовемо, як приклад, полкового гадяцького прапорщика Григорія Цюпку (згад. 19.02.1716 р./ЧІМ, інв. № АЛ 501/10/52).

5. Ці слова в оригіналі закреслені.

6. Ці слова в оригіналі закреслені.

7. Ці слова в оригіналі закреслені.

